

4. Лігоцький А. О. Система різнорівневої підготовки фахівців в Україні (теоретико-методологічний аспект) : автореф. дис... д.пед.наук : 13.00.04 / А. О. Лігоцький. – К., 1997. – 36 с.
5. Михайлова М. А. Развитие музыкальных способностей детей / М. А. Михайлова. – Ярославль : Академия развития, 2003.
6. Холопова В. Н. Проблемы музыкального ритма / В. Н. Холопова. Москва, 2003.

УДК 373.5:78.016

Смородський В. І.

СУТНІСНІ СКЛАДОВІ ВИКОНАВСЬКИХ НАВИЧОК ГРИ НА ФОРТЕПІАНО УЧНІВ ДИТЯЧИХ МУЗИЧНИХ ШКІЛ

У статті розкритті сутнісні складові виконавських навичок гри на фортепіано учнів дитячих музичних шкіл. З позиції засвоєння учнями системи музично-теоретичних, музично-історичних, методичних знань розглянутий процес оволодіння школярами певними вміннями та навичками фортепіанного виконавства. Встановлено п'ять рівнів оволодіння учнями діями, відповідними навчальним умінням і навичкам, які дозволяють втілити вимоги високої ідейно-художньої змістовності фортепіанного виконання, спрямовуючись на опанування професійною майстерністю.

Ключові слова: виконавські навички, гра на фортепіано, учні дитячих музичних шкіл, фортепіанне виконавство, професійна майстерність.

В статье раскрыты сущностные составляющие исполнительских навыков игры на фортепиано учащихся детских музыкальных школ. С позиции усвоения учащимися системы музыкально-теоретических, музыкально-исторических, методических знаний рассмотрен процесс овладения школьниками определенными умениями и навыками фортепианного исполнительства. Установлено пять уровней овладения учащимися действиями, соответствующими учебным умениям и навыкам, которые позволяют воплотить требования высокой идейно-художественной содержательности фортепианного исполнения, и направлены на овладение профессиональным мастерством.

Ключевые слова: исполнительские навыки, игра на фортепиано, ученики детских музыкальных школ, фортепианное исполнительство, профессиональное мастерство.

The article revealing the essential components of the performing skills of piano pupils of children's music schools. From the standpoint of pupils mastering systems musical theory, musical and historical, methodological knowledge of students considered the process of mastering certain skills and habits piano performance. Established five levels of students mastering operations, the training and skills that enable to implement the requirements of high ideological and artistic consistency piano performance, combined with the mastery of professional skill.

Keywords: performing skills playing the piano students of children's music school, piano performance, professional skills.

У сучасних умовах реформування національної системи освіти перед українською педагогікою мистецтва поставлені завдання щодо духовно-культурного розвитку підростаючого покоління, творчо-інтелектуальних можливостей, формування естетичної свідомості, художньо-естетичних потреб, смаків, відчуття і усвідомлення краси й гармонії в мистецтві та житті. Постійний пошук нового, оновлення змісту фортепіанної підготовки учнів у ДМШ, школах мистецтв вимагають від науковців – методистів музичного навчання й виховання нових підходів і знань, нового досвіду у процесі формування виконавських навичок гри на фортепіано. Необхідно зазначити, що підхід з боку викладача фортепіано, вчителя музичного мистецтва повинен бути особистісно-орієнтованим, оскільки кожна

дитина має свої фізичні та психологічні особливості, і те, що може допомогти одному, може зашкодити іншому.

Формування виконавських навичок гри на фортепіано є неможливим без постійного удосконалення рівня музичної підготовки. Інструментальна, і, зокрема, фортепіанна підготовка є одним з найважливіших елементів загальної музичної підготовки учня. Науково доведено, що формування виконавських навичок гри на фортепіано є базою для загального музичного розвитку (Л.Арчажникова, Б.Брилін, Т. Плесніна, О. Ростовський та ін.). Виконавська діяльність учня, який навчається у ДМШ, зміцнює його авторитет серед інших учнів, полегшує завдання прищеплювання й розвитку художньо-естетичного смаку через різні жанри фортепіанної музики.

Безпосередніми задачами фортепіанної підготовки учнів у ДМШ є засвоєння системи музично-теоретичних, музично-історичних, методичних знань тощо, а також оволодіння певними вміннями та навичками фортепіанного виконавства. При цьому оволодіння вміннями та навичками відбувається на базі засвоєння дієвих знань, які визначають, тобто вказують, як їх слід виконувати.

З метою окреслення шляхів та механізмів формування в учнів ДМШ виконавських умінь і навичок гри на фортепіано доцільно з'ясувати сутність та зміст понять «уміння» і «навички». Аналіз наукової літератури з обраної проблематики засвідчує, що у дослідників немає єдиної думки щодо визначення змісту цих понять, а також співвідношення між ними. Ряд дослідників – психологів, педагогів – вважають, що вміння є більш високою психологічно-фізіологічною стадією оволодіння діями, ніж навички. Педагоги-практики дотримуються зворотної точки зору: навички представляють вищу стадію оволодіння фізичними вправами і трудовими діями, ніж уміння.

У науковій літературі під вміннями розуміють можливість здійснювати на професійному рівні будь-яку діяльність, при цьому вміння формуються на базі декількох навичок, що характеризують ступінь оволодіння діями. Тому, на думку вчених, навички передують вмінню. Інші автори під вміннями розуміють можливість здійснювати будь-яку дію, операцію. За їх розумінням, вміння передують навикі, який розглядається як більш досконала стадія оволодіння діями.

Український педагогічний енциклопедичний словник визначає поняття «уміння» в якості «здатності належно виконувати певні дії, заснованої на доцільному використанні людиною набутих знань і навичок. Уміння передбачає використання раніше набутого досвіду, певних знань» [1, 468]. За визначенням, поданим у тому ж словнику, навички – це дії, складові частини яких у процесі формування стають автоматичними. Маючи навички, діяльність людини відбувається швидше і продуктивніше. Формуються навички на основі застосування знань про відповідний спосіб дії, шляхом цілеспрямованих планомірних вправлянь. Навички є необхідним елементом уміння» [1, 300].

Ми погоджуємося із думкою вченого-педагога Л.Фрідмана, який стверджує, що поняття «вміння» та «навички» нерозривно пов'язані й корелюють між собою. Він зазначає, що здатність виконувати дію формується спочатку як уміння. У міру тренування і виконання цієї дії вміння вдосконалюється, процес виконання дії згортається, проміжні кроки цього процесу перестають усвідомлюватися, дія виконується повністю і автоматизовано, в учня утворюються навикі у виконанні цієї дії, тобто вміння переходить у звичку [4, 213].

Н.Тализіна зазначає, що вміння та навички виражають здатність здійснювати ту чи іншу дію, але різняться вони за ступенем (рівнем) оволодіння означеною дією. Зокрема уміння можна окреслити як здатність до дії, яка не досягла найвищого рівня сформованості, здійсненого цілком свідомо. У свою чергу навичка – це здатність до дії, яка досягла найвищого рівня сформованості, здійсненого автоматизовано, без усвідомлення проміжних кроків [2, 235].

На нашу думку, уміння – це проміжний етап оволодіння новим способом дії, засноване на будь-якому правилі (знанні), що відповідає правильному використанню знання в процесі вирішення певного класу задач, але ще не досягло у своїй сформованості до рівня навички. Уміння можна співвідносити з рівнем, який є реалізованим на початковому етапі у

формі засвоєного знання (правила, визначення тощо), яке є зрозумілим для учнів і може бути довільно відтворене. У подальшому процесі практичного використання цього знання воно набуває деяких операціональних характеристик, виступаючи у формі правильно виконуваної дії, регульованого цим правилом. У разі будь-яких виникаючих труднощів учень звертається до правила з метою контролю за виконуваною дією або під час роботи над допущеними помилками. Навички – це автоматизовані елементи свідомої дії людини, які виробляються в процесі її виконання. Навичка виникає як свідомо дія, що автоматизується у процесі повторення і потім функціонує в якості автоматизованого способу виконання цієї дії. Те, що дана дія стала навичкою, означає, що індивід в результаті вправи придбав можливість здійснювати дану операцію, не роблячи її виконання своєю свідомою метою.

Процес формування навчальних умінь і навичок (загальних і вузько предметних) є тривалим і, як правило, займає не один рік, а багато з цих умінь (особливо загальні) формуються і удосконалюються протягом усього життя людини.

Філософський аспект поняття «навичка» розглядає досліджуваний феномен в якості дій, які в результаті тривалого повторення стають автоматичними, тобто не потребують поелементної свідомої регуляції і контролю. Психологічний аспект цього поняття окреслює навички як психічне новоутворення, яке підконтрольне свідомості й вироблено шляхом вправ. Завдяки йому індивід спроможний виконувати певну дію раціонально, з належною точністю і швидкістю, без зайвих витрат фізичної та нервово-психологічної енергії.

Таким чином, специфіка набуття навичок обумовлюється їх актуалізацією на основі несвідомого контролю особистості під час їх застосування, а також можливістю виконання тієї або іншої дії безпомилково і швидко, раціонально витрачаючи енергію.

З цієї позиції можна встановити такі рівні оволодіння учнями діями, відповідними навчальним умінням і навичкам:

0 рівень - учні абсолютно не володіють даною дією (немає вміння).

1 рівень - учні знайомі з характером даної дії, вміють виконувати її лише при достатній допомозі вчителя (дорослого);

2 рівень - учні вміють виконувати дану дію самостійно, але лише за зразком, наслідуючи діям вчителя або однолітків;

3 рівень - учні вміють досить вільно виконувати дії, усвідомлюючи кожен крок;

4 рівень - учні автоматизовано, згорнуто і безпомилково виконують дії (навик).

Підкреслимо, що далеко не всі навчальні вміння повинні досягати рівня автоматизації і ставати навичками. Одні навчальні вміння формуються в школі зазвичай до 3-го рівня, інші, головним чином загальні, до 4-го рівня, після чого вони в подальшому навчанні удосконалюються.

Розвиток навичок відбувається через вправи. У вправах, як зазначають психологи, особливого значення набуває цілеспрямованість, мотивація та виключення будь-яких неточностей. Якщо виконання вправи супроводжує позитивна мотивація та внутрішнє задоволення, то вдосконалення навичок буде відбуватися більш успішно, але під час їх відпрацювання необхідно стежити за правильним виконанням вправ.

До процесу розподілу вправ у часі зверталися психологи К.Ховланд, Л.Занков, А.Смирнов та ін. Аналізуючи їх теорії, можна дійти висновку, що на початковому етапі освоєння дій потрібна більша кількість повторень, ніж на наступних стадіях засвоєння матеріалу. При закріпленні складних видів руху спостерігається період, коли не відбувається подальше вдосконалення навичок. Ці та інші положення склалися в закони, за якими відбувається розвиток навичок. На наш погляд, найбільш точні формулювання цих тенденцій представлені в «Сучасному словнику з педагогіки» [3]:

1. Закон зміни швидкості у розвитку навичку – тенденція швидкого вдосконалення досвіду при перших повтореннях і більш повільного при наступних.

У педагогічній діяльності під час фортепіанної підготовки у ДМШ ми нерідко стикаємося з проявом цього положення. Якщо, надихнувшись легкістю подолання труднощів на початковому етапі, учень перестає старанно працювати, сподіваючись на подальше продовження своїх успіхів в освоєнні музичного інструмента, то скоро плоди таких роздумів

дають про себе знати, і викладач починає помічати неадекватність у зростанні свого вихованця. Досвідчений педагог зверне увагу на цей факт і буде шукати причини, за якими не відбувається помітних зрушень у навчанні.

2. Закон плато в розвитку навички – тимчасова тенденція відсутності поліпшення або погіршення навички при продовженні навчання. Правильно організований навчальний процес фортепіанної підготовки дозволить не турбуватися при прояві перших ознак уповільнення темпу зростання, адже розвиток не завжди прогресує, він може залишатися на місці, але не варто допускати регресу.

Буває, що учень, приходячи на урок, стикається з ситуацією, коли, незважаючи на його тривалі домашні заняття, не видно ознак позитивного зростання. Або, навпаки, учень не зміг приділити достатньої уваги своїй домашній роботі, а здається, що він довгі години проводив за інструментом. Якщо в першому випадку відбувається засвоєння навички, то в другому – його прояв на подальшому етапі навчання.

3. Закон відсутності межі в розвитку навички – тенденція, згідно з якою кінцеве плато в розвитку навички завжди може дати деяке поліпшення продуктивності навички за рахунок перебудови структури психіки.

4. Закон згасання навички – тенденція деградації навички через відсутність повторення на фортепіано дозволяють досягти свободи виконання. Поступово відбувається усунення зайвих рухів, що мобілізує учня і не відволікає його від виконання. Довільна увага, спрямована на посадку і постановку рук, з часом слабшає. Уміння раціонально розподілити робочий час, точно дотримуватися встановлених завдань, не дозволить допустити деградації навички. Наприклад, читання нот з листа без постійних тренувань стає довгим і виснажливим заняттям. Те ж саме можна сказати і щодо транспонування. Ці навички повинні підкріплюватися вправами з їх розвитку.

5. Закон перенесення навика – тенденція більш швидкого засвоєння навичок, яка за своєю психічною структурою близька до діяльності, в процесі якої сформовані інші навички» [3, 230].

Під час формування виконавських навичок гри на фортепіано в учнів ДМШ в якості організуючого фактору виступають основні положення загальної педагогіки. Крім того, в роботі педагога – піаніста завжди втілюються вимоги високої ідейно-художньої змістовності виконання, які поєднуються з великою професійною майстерністю. Вони виражають відношення в нашій країні до музичного мистецтва як до одного з важливих засобів естетичного виховання й духовного розвитку.

Аналізуючи знання, вміння та навички, отримані учнем в індивідуальному класі гри на фортепіано, слід зазначити, що знання, як всеохоплюючі поняття, містять у собі факти, музичні явища, всю спільність інформації, одержаної учнем в класі музичного інструменту. Уміння припускають обов'язкову підтримку у вигляді спеціально розроблених вправ, які допомагають вирішувати творчі завдання. Навички, на нашу думку, – вищий щабель творчого втілення й трансформації знань в музичній діяльності, які не потребують постійного підкріплення вправами.

У висновках можна сформулювати сутність поняття «виконавські навички гри на фортепіано» в якості автоматизованих елементів свідомої творчо-музичної діяльності. Вони базуються на музично-теоретичних, мистецтвознавчих, методичних знаннях, виробляються в процесі виконання фортепіанних творів різних жанрів і забезпечують творчий характер музикування учнів. Виконавські навички гри на фортепіано виникають як свідомо організовані цілеспрямовані дії, що у процесі систематичного повторення автоматизуються і потім функціонують автоматично.

Література

1. Гончаренко С.У. Український педагогічний енциклопедичний словник. / Семен Устимович Гончаренко. – Рівне: Волинські обереги, 2011. – 519 с.

2. Тализина Н.Ф. Педагогическая психология: Учеб. пособие для студ. сред. спец. уч. зав. / Н.Ф. Тализина. – М.: Академия, 1998. – 288 с.

3. Современный словарь по педагогике / Сост. Е.С.Рапацевич – Минск: Современное слово, 2001. – 928с.

4. Фрідман Л.І. Психопедагогіка загальної освіти: Посібник для учнів і вчителів. / Л.І. Фрідман. – К.: Ін-т практ. психології, 1997. – 287 с.

УДК 377.011.3 – 051:78:195.947.5

Хоменко Л.

ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ДО МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК УМОВА ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ КОЛЕДЖІВ

У статті здійснено теоретичний аналіз мотивації, у студентів педагогічних коледжів для розвитку інтересу в галузі музично-педагогічної діяльності. Розкрито відмінність поняття «мотивація» та «мотив». Розглянуті різні аспекти формування позитивної мотивації до музично-педагогічної діяльності студентів педагогічних коледжів. Розкриті умови та основні причини спаду мотивації до музично-педагогічної діяльності у студентів педагогічних коледжів.

Ключові слова: *мотив, мотивація, музично-педагогічної діяльність, студенти педагогічних коледжів.*

Хоменко Л. Формирование мотивации к музыкально-педагогической деятельности как условие профессиональной подготовки студентов педагогических колледжей. *В статье осуществлен теоретический анализ мотивации у студентов педагогических колледжей для развития интереса в области музыкально-педагогической деятельности. Раскрыто различие понятия «мотивация» и «мотив». Рассмотрены различные аспекты формирования положительной мотивации к музыкально-педагогической деятельности студентов педагогических колледжей. Раскрыты условия и основные причины спада мотивации к музыкально-педагогической деятельности у студентов педагогических колледжей.*

Ключевые слова: *мотив, мотивация, музыкально-педагогической деятельности, студенты педагогических колледжей.*

Khomenko L. Formation of motivation to musical and educational activities as a condition for professional training of students of pedagogical colleges. *The article presents a theoretical analysis of motivation in students of pedagogical colleges to develop interest in the field of musical-pedagogical activity. Revealed the difference of the notions "motivation" and "motive". Various aspects of formation of positive motivation to the musical-pedagogical activity of students of pedagogical colleges. Describes the conditions and main causes of the decline of motivation to musical-pedagogical activity at students of pedagogical colleges.*

Keywords: *motive, motivation, musical and educational activities, students of pedagogical colleges.*

На сьогодні в нашій державі склалася доволі складна ситуація в лавах освіти. Особливої складності вона набуває в педагогічному секторі. Мало хто з абітурієнтів хоче вступати до педагогічних закладів освіти в зв'язку з недостатньою престижністю та низькою фінансовою забезпеченістю професії. Особливо, на нашу думку, втрачають в цьому педагогічні коледжі, тому що вони націлені на специфічну студентську аудиторію. Їх особливістю є те, що студенти вивчають шкільну програму останніх років у коледжі і при цьому ще отримують навантаження з того напрямку професії, який вони обрали. Тому ми вважаємо дуже важливим фактом те, що студентам потрібно донести розуміння потреби в їхній професії і мотивувати їх не тільки до навчання, а й до подальшої роботи в галузі освіти